

госпрозрахункові показники роботи підприємства. Витрати на створення нової продукції досить значні і їх слід порівнювати з тією частиною ефекту, яка знайшла відображення в ціні. Коли ж мова йде про впровадження нової техніки, технології, то ми маємо справу з реальною економією живої та уречевленої праці на даному підприємстві.

Якщо на третьому етапі основними показниками ефективності реалізації проекту є зростання обсягу виробництва і прибутку, то на четвертому етапі необхідне порівняння витрат на придбання нової техніки і технології зі зростанням продуктивності праці і зниженням собівартості продукції, а отже і прибутку. Необхідність, по можливості точного, визначення прибутку від впровадження нової техніки (технології) зростає у зв'язку з тим, що в Податковому кодексі України (стаття 158, пункт 158.2) передбачається звільнення від податку 50 відсотків прибутку від використання енергозберігаючої техніки і технології [6, с.138].

Висновки. Отже, на наш погляд, лише системний підхід, в основі якого лежить розгляд окремих етапів як загальної системи інноваційного процесу, дозволяє розкрити цілісність всього процесу і різноманіття зв'язків між його етапами. І хоча об'єктом нашого дослідження є процес оцінки впливу освоєння і виробництва інноваційного продукту, вплив нової техніки і технології на економічні показники підприємства, ми вважали за потрібне розглянути їх в єдності всієї системи оцінки інноваційних рішень. Такий підхід дозволив зробити висновок про важливість цих етапів, оскільки без їх реалізації не можна прийняти управлінських рішень та про сприятливу політику ціноутворення на інноваційну продукцію і про продовження, модернізацію або зняття їх з виробництва.

Якщо щодо першого і другого етапів інноваційного процесу ми в основному виклали ситуацію щодо проблеми їх реалізації, то основне завдання по третьому і четвертому етапу полягало в тому, щоб показати вагомість цих етапів, на що, на нашу думку, в економічній літературі не приділяється належної уваги, а пропонувані методи по їх розрахунку носять суперечливий характер, не враховують їх системний зв'язок в загальному інноваційному процесі. Такий підхід дозволить критично оцінити існуючу практику оцінки впливу нової продукції на економічні показники роботи підприємства і на цій основі розробити рекомендації щодо їх вирішення.

Література

1. Бурчфилд Д. Системный анализ. Процесс принятия количественных решений / Д. Бурчфилд; [пер. с англ. ; под редакцией Ю. П. Васильева] // Современные методы внутрифирменного управления в капиталистических странах. – М. : Издательство «Прогресс», 1971. – 442 с.
2. Орлов О. А. Маржинализм и цены на новую продукцию: от теории к практике / О. Орлов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 5, т. 1. – С. 7–11.
3. Орлов О. А. Анатомия затрат и цен на новую продукцию / О. Орлов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 3. – Т. 1. – С. 7–13.
4. Рясних Є. Г. Ретроспективний аналіз та новий підхід до сутності і методики розрахунку лімітної ціни / Є. Г. Рясних, О. В. Савченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5. – Т. 1. – С. 33–35.
5. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент: теория и практика : [учебник] / Стоянова Е. С. – М. : Изд-во «Перспектива» 1996. – 405 с.
6. www.rada.gov.ua.

Надійшла 07.03.2011

УДК 005.441

О. П. ПАЦЕНКО

Житомирський державний технологічний університет

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуті і узагальнені основні підходи до визначення поняття «розвиток». Наведені види розвитку підприємства. Розроблена модель стратегічного управління розвитком підприємства.

The basic approaches to determination of concept "development" are considered and generalized. The types of enterprise's development are resulted. The case of strategic development of enterprise frame is worked out.

Ключові слова: підприємство, розвиток, управління розвитком, стратегічне управління розвитком.

Вступ. В сучасних складних економічних умовах господарювання підприємствам необхідно відповідати вимогам споживачів, успішно конкурувати на ринку, адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Вітчизняні підприємства мають не просто пристосовуватись до змін у зовнішньому середовищі, а випереджати такі зміни. Сучасні умови господарювання характеризуються пошуком стратегій, що дозволяють підприємствам виживати і розвиватись в зовнішньому середовищі. Загострення

проблем, пов'язаних з обґрунтуванням і забезпеченням формування стратегії розвитку підприємства та управління цим процесом, підтверджує значущість цих питань для підприємств України. На наш погляд, управління знімами можна розглядати як необхідність розвитку підприємства.

Метою статті є дослідження економічної сутності розвитку підприємства, виділення його видових проявів на рівні підприємства, визначення особливостей стратегічного управління розвитком підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку підприємства та управління розвитком присвячені роботи як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: Раєвневої О.В. [9], Василенко В.О. [1], Пономаренко В.С. [8], Тридіда О.М. [8], Кизима М.О. [8] та ін.

Такі автори як В.С. Пономаренко, О.І. Пушкар, В.М. Тридід розглядають поняття сталого розвитку, керованого розвитку, організаційного розвитку тощо, досить мало приділяючи увагу аналізу поняття розвитку на рівні підприємства взагалі та по-різному розуміючи названі типи розвитку [8].

Раєвнева О.В. під розвитком підприємства розуміє унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий аттрактор (одна з альтернативних траєкторій розвитку підприємства) функціонування [9, с. 108].

На думку Гапоненко О.Л., Пакрухіна А.П.: «розвиток – рух вперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також ріст і розширення» [3, с.11]. Деякі вітчизняні вчені теж дотримуються цього підходу. Забродська Л.Д. трактує, що розвиток як просування від простого до більш складного та ефективного [5, с.42].

В.А. Забродський та М.О. Кизим дають більш розширене визначення розвитку, конкретизуючи його щодо економіко-виробничої системи. На їх думку, розвиток економіко-виробничих систем являє собою процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [7].

Незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення в сфері обґрунтування теоретичних основ розвитку підприємства, на сьогодні сутність, класифікація видових проявів на рівні підприємства чітко не визначені.

Виклад основного матеріалу. Розвиток є однією з найважливіших категорій методологічного базису стратегічного розвитку підприємства. Розвиток для організації розглядається, з одного боку, як такий тип змін, що підвищує ступінь організованості системи, а з іншого – як виділена у складі підприємства система, в якій об'єднані інноваційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури її управління на основі зворотних зв'язків, у яких розв'язуються задачі стратегічного й тактичного управління й запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком. Базуючись на моделі життєвого циклу організації, розвиток підприємства можна трактувати як життєвий цикл, який характеризується низкою часових етапів і має такі стадії розвитку організації: народження, дитинство, отрочество, рання зрілість, розквіт сил, повна зрілість, старіння, оновлення.

Основними джерелами розвитку відкритих систем є внутрішні протиріччя, які викликаються і локалізуються процесами самоорганізації системи; флуктуації зовнішнього середовища, які викликаються різноманітними змінами оточення підприємства і локалізуються механізмами негативного зворотного зв'язку.

Дунська А.Р. розглядає розвиток підприємства в трьох основних аспектах: 1) технічний (науково-технічний) розвиток – спрямований на вдосконалення якості продукції, технології, послуг за рахунок впровадження техніко-технологічних нововведень; 2) ринковий розвиток – полягає в розширенні сфери споживачів, збільшенні частки ринку тощо; 3) організаційний розвиток – зорієнтований на розвиток окремого працівника, групи, вдосконалення системи та процесів управління тощо. Кожен з цих аспектів розвитку має інноваційний характер, а отже можна стверджувати, що базовим елементом процесу розвитку підприємства є нововведення. Технічний розвиток базується на техніко-технологічних нововведеннях, ринковий та організаційний види розвитку, в свою чергу, базуються на організаційно-управлінських нововведеннях [4].

На нашу думку, розвиток підприємства потрібно розглядати в розрізі складових потенціалу підприємства, тобто окрім зазначених вище аспектів, враховувати майновий, виробничий, маркетинговий, фінансовий потенціал підприємства тощо.

Виділяють наступні види розвитку підприємств: 1) конвергенційний (адаптивний), що включає як зовнішню, так і внутрішню адаптацію підприємства до умов його діяльності, що змінюються; 2) дивергенційний (слабоадаптивний) розвиток є складовою частиною еволюційного типу розвитку, але відповідає класу регресивного розвитку, характеризується неможливістю керівництва здійснювати адаптивні регулюючі впливи на діяльність підприємства через недостатність або відсутність відповідної ресурсної підтримки і потенціалу розвитку; 3) синхронізований розвиток зумовлений наявністю загального динамічного циклу розвитку підприємства; 4) десинхронізований розвиток є антиподом синхронізованого

розвитку і характеризується неузгодженістю ритму життєдіяльності підприємства і зовнішнього середовища або основних сфер життєдіяльності підприємства [9, с. 199].

Масленікова Н.П., Беляєв А.А., Коротков Е.М., Смирнов Е.А. Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І. виділяють дві форми розвитку: еволюційну і революційну. Еволюційна характеризується поступовими кількісними і якісними змінами, а революційна – стрибкоподібним переходом від одного стану системи до іншого. Також виділяють прогресивний і регресивний розвиток. Прогресивний розвиток – зміна якості системи від нижчого до вищого чи менш зробленого до більш зробленого. Регресивна зміна системи припускає зниження якісного рівня, деградацію організації, падіння її якісних і кількісних характеристик [7].

Розвиток буває або екстенсивним, тобто проявом і збільшенням уже існуючого, або інтенсивним, тобто виникненням якісно нових форм. З іншої сторони, розвиток буває або екзогенним, тобто несправжнім розвитком, обумовленим тільки ззовні, навколишнім світом, або ендогенним, тобто дійсним розвитком, джерело якого знаходиться усередині самого що розвивається. Розрізняють також індивідуальний розвиток, розвиток якої-небудь окремої істоти, від загального розвитку.

Забродська Л.Д. розрізняє три форми розвитку: ринковий розвиток, відображає процес розширення кола споживачів, клієнтури; організаційний розвиток, відображає процес розвитку індивідуума, груп, сфер відповідальності, систем управління, ініціатив тощо; діловий розвиток – це спрямування ресурсів туди, де вони мають забезпечити максимальну конкурентоспроможність протягом максимально великого терміну часу [5, с. 42]. В менеджменті отримали поширення поняття «сталий розвиток підприємства», «керований розвиток підприємства», «організаційний розвиток». Так, А.В. Черних під сталим розвитком підприємства розуміє обумовлений впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та такий, що характеризується збільшенням його потенціалу, попиту на продукції, масштабу діяльності, можливістю забезпечити безперервний процес виробництва та зберегти платоспроможність протягом тривалого періоду часу процес змін, які трапляються у функціонуванні підприємства. Під керованим розвитком підприємства пропонується розуміти виділену в складі підприємства систему, в якій об'єднані процеси реструктуризації та реінжинірингу, інноваційні та інвестиційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури управління на основі зворотних зв'язків, де вирішуються завдання стратегічного й тактичного управління, а також запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком [7].

Управління розвитком (керований розвиток) – це процес або підтримки підприємства в плановому атракторі розвитку, або штучної зміни еволюційного вектора розвитку підприємства для досягнення мегаціль існування системи – формування адекватного умовам, що стохастично змінюються, рівня конкурентоздатності і забезпечення тривалої присутності підприємства в економічному просторі національної чи світової економіки.

Необхідність управління розвитком підприємства виникає у таких випадках [9, с. 213]:

– корінна зміна обраної тенденції розвитку підприємства (напряму вектора розвитку), що супроводжується несподіваним переходом в інший атрактор розвитку. Необхідні дії: перегляд орієнтирів розвитку підприємства, повна діагностика підприємства з метою виявлення потенційних і реальних ресурсів для дифузії підприємства в новий ринковий простір і адаптації до умов внутрішнього та зовнішнього середовища, які змінились;

– відхилення від орієнтирів розвитку підприємства (комплекс індикаторів) у рамках існуючого атрактора розвитку. Необхідні дії: перегляд, мети, задач функціонування підприємства, що супроводжуються діагностичним аналізом і коректуванням ресурсів підприємства;

– корінна зміна вектора спадного розвитку підприємства на основі виникнення штучної точки біфуркації (кардинальна зміна основного вектора розвитку). Необхідні дії: всебічна оцінка потенційних і реальних можливостей підприємства для виходу з точки біфуркації, розробка механізму управління кризами.

Механізм управління розвитком підприємства є найбільш активною частиною системи управління, що забезпечує можливість цілеспрямованого розвитку підприємства і представляє собою сукупність:

– засобів управління, які включають інструменти і важелі, що відповідають орієнтирам, передбачуваним наслідкам, критеріям вибору й оцінки, обмеженням і вимогам процесу розвитку підприємства з урахуванням певної стадії циклу його розвитку;

– організаційних і економічних методів управління, що представляють собою способи, прийоми і технології приведення в дію і використання засобів управління.

У рамках процесу управління розвитком підприємства виконуються дві комплексні задачі: усунення диспропорцій, що виникають у відхиленнях від запланованої поведінки підприємства в просторі і часі; створення диспропорцій (протиріч) як джерел подальшого поступального розвитку підприємства.

Верба В.А. виділяє такі основні функції управління розвитком підприємства [2]: 1) прогнозування (планування) – визначення цільових настанов, встановлення завдань функціонування (тактика) і розвитку (стратегія), визначення шляхів і засобів реалізації планів; 2) організація і координування – створення, узгодження факторів і процесів виконання планів; 3) стимулювання і активізація – створення мотивів і

стимулів персоналу до узгоджених та ефективних дій; 4) моніторинг – систематичне спостереження за результатами діяльності, їх аналіз, корегування планів, шляхів і засобів їх реалізації. Циклічність такого процесу має забезпечувати спадковість змін, що необхідні для утримання підприємством стійких конкурентних переваг та досягнення неповторності і довгострокової прибутковості як ключових індикаторів успішного розвитку підприємства у просторі і часі. В контексті викладеного вище підходу щодо трактування сутності розвитку системи та змістовного наповнення процесу управління ним, об'єктом управління розвитком підприємства слід визнати потенціал підприємства. Суб'єктом управління розвитком виступає переважно керівництво підприємства та його структурних підрозділів.

Зміст стратегічного управління розвитком підприємства полягає в створенні необхідних умов для кількісно-якісних перетворень та координації дій, спрямованих на попередження формування й усунення протиріч, які виникають як у внутрішньому середовищі підприємства, так і внаслідок його взаємодії з зовнішнім середовищем. Стратегічний розвиток підприємства – складне багатопланове й багатоаспектне явище. При побудові механізмів стратегічного розвитку може бути використаний весь арсенал економічної науки, теорії стратегічного управління та теорії розвитку. Модель стратегічного управління розвитком підприємства представлена на рисунку 1.

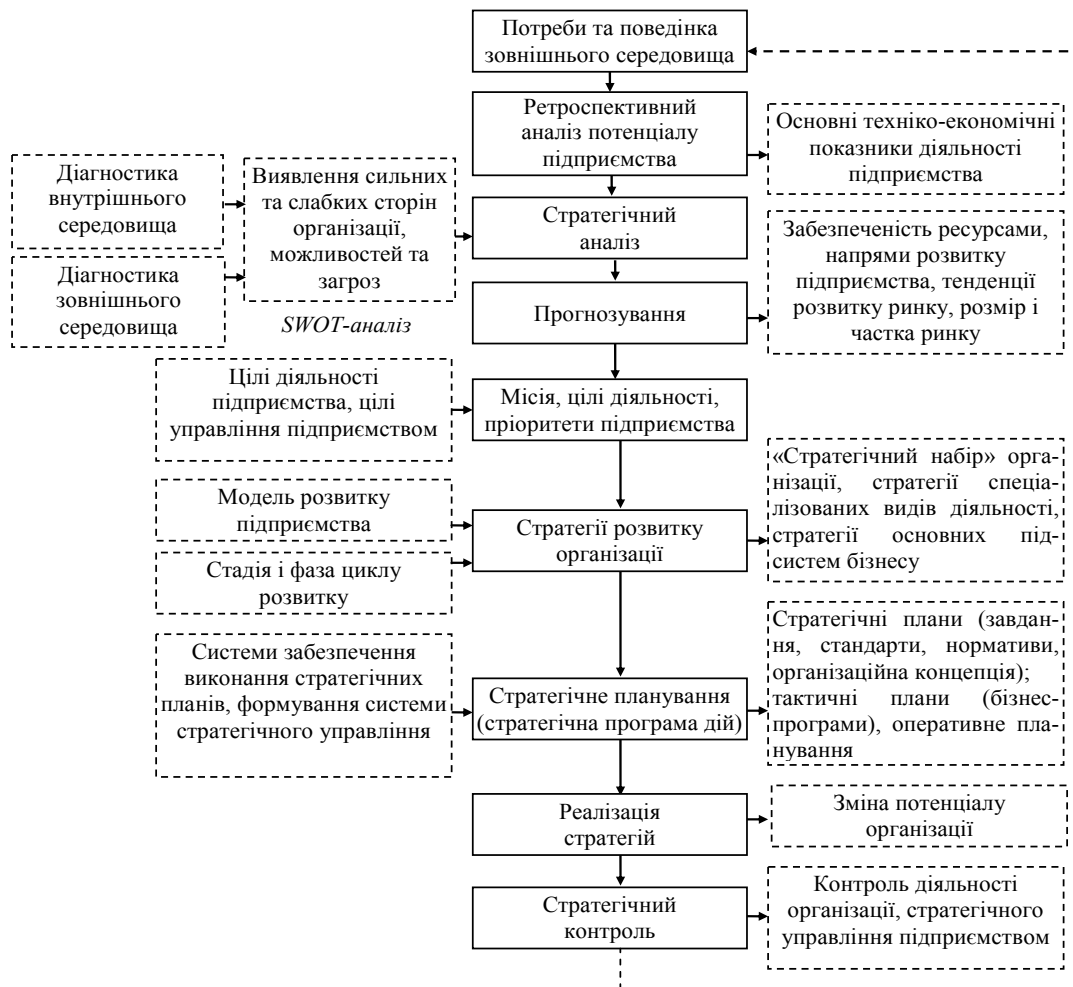

Рис. 1. Модель стратегічного управління розвитком підприємства

Стратегічний розвиток підприємства найбільшою мірою відповідає наповненню стратегії розвитку, оскільки дозволяє отримати уявлення про те, як підприємство може забезпечити досягнення накреслених стратегічних цілей. Стратегічне управління розвитком підприємства є синтезом понять стратегічне управління та стратегічний розвиток підприємства, управління розвитком підприємства.

На нашу думку, стратегічне управління розвитком підприємства – це динамічний процес, що базується на використанні потенціалу підприємства, орієнтується на отримання довгострокових конкурентних переваг на ринку при своєчасному коригуванні цілей функціонування (відповідно до змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі) шляхом інноваційної спрямованості, зростання обсягів господарювання, реструктуризації підприємств або антикризового управління їхнім розвитком тощо.

Таким чином, процес стратегічного управління розвитком підприємства ґрунтується на прийнятті комплексу управлінських рішень стосовно деталізації заходів в складі загального напрямку розвитку та

координації цих процесів. Вибір і формування стратегії дозволяють підприємству визначити напрямки та способи руху до цілей. Але навіть у випадку створення комплексу необхідних умов для її реалізації з часом можуть виникати певні труднощі і проблеми, які є наслідком впливу кризоутворюючих протиріч. Врахування визначених обмежень та вирішення поставлених проблем, пов'язаних з необхідністю розвитку будь-якого суб'єкта господарювання, розробка та впровадження методологічних основ стратегічного управління розвитком підприємства є вимогою часу.

Висновки. На сучасному етапі реформування української економіки для підвищення результативності антикризової діяльності основну увагу слід приділяти удосконаленню стратегічного управління як системі заходів ефективного розвитку промислових підприємств. Однією з підсистем таких заходів є вихід підприємства з кризи з подальшим сталим розвитком у довгостроковій перспективі. Таким чином, вітчизняна економіка потребує розробки теорії та методології для впровадження стратегічного управління розвитком в практику діяльності підприємств, що опинилися в умовах кризи.

Подальші дослідження за цією темою пов'язані з розробкою та впровадженням економічних механізмів реалізації стратегічного управління розвитком підприємств.

Література

1. Василенко В.О. Стратегічне управління : [навч. посібник] / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 396 с.
2. Верба В. А. Підсистема управління розвитком на підприємстві: концептуальні засади створення та функціонування. Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) / Верба В. А. ; голов. ред. О. П. Степанов. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2009. – Вип. 1–2. – С. 404–411.
3. Гапоненко А. Л. Стратегическое управление : [учеб. для вузов] / А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухин. – [2-е изд., стер.]. – М. : Издательство ОМЕГА–Л, 2006. – 464 с.
4. Дунська А. Р. Інноваційна стратегія як сучасний інструмент управління розвитком підприємства / Дунська А. Р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20101008/5_dunaska.htm
5. Забродська Л. Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії : [навч. посібник для студ. екон. спец.] / Забродська Л. Д. – Харків : Консул, 2004. – 208 с.
6. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2009/fem/zavorotneva/library/tez5.htm>
7. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства: поняття та види / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp88/knp88_75-81.pdf
8. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : [монографія] / Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
9. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : [монографія] / Раєвнева О. В. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.

Надійшла 07.03.2011

УДК 65.388.681

С. Н. ПИСАРЮК

Севастопольский национальный технический университет

АДАПТИВНОЕ ПРОГРАММНО-ЦЕЛЕВОЕ УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Излагаются основные положения разработанной и внедренной в практику организационной системы адаптивного программно-целевого управления экономической эффективностью предпринимательской деятельности, представляющей комплекс методов и средств обеспечения устойчивой экономической результативности, являющейся определяющим фактором конкурентоспособности предприятий малого и среднего бизнеса.

The substantive provisions of the organizational system of adaptive programmatic-having a special purpose control worked out and inculcated in practice are expounded by economic efficiency of entrepreneurial activity, presenting the complex of methods and backer-ups of steady economic effectiveness, being the determinative of competitiveness of enterprises of small and middle business.

Ключевые слова: эффективность, конкурентоспособность, целевое управление, программа, мероприятия, система.

Введение. При осуществлении предпринимательской деятельности в современной, динамично изменяющейся среде, качество менеджмента прямо определяет уровень и устойчивость экономической эффективности и соответственно конкурентоспособности предпринимательских организаций, что, в свою очередь, в значительной мере определяет конкурентоспособность всей отечественной экономики в условиях международного рынка (особенно, учитывая присоединение Украины к ВТО и глобализацию рыночной среды).